

УДК 338.43:006063(045)

Ю. В. Сусіденко,
аспірант, Вінницький національний аграрний університет

СУЧАСНІ УМОВИ СЕРТИФІКАЦІЇ ТА СТАНДАРТИЗАЦІЇ ПІДПРИЄМСТВ СИСТЕМИ АПК УКРАЇНИ

У статті досліджується проблематика законодавства, яким регулюються правовідносини у сфері сертифікації та стандартизації продукції переробних підприємств системи АПК. Запропонована ефективна система технічного регулювання якості.

The article deals with legal basis, which regulates the legal relationship in the sphere of certification and standartization of agribusiness processing enterprises products. An effective system of quality regulation is suggested in the article.

Ключові слова: технічне регулювання якості, СОТ, сертифікація та стандартизація, конкурентоспроможність.

ВСТУП

Державне регулювання аграрного сектора економіки України як складової частини національної соціально-економічної політики держави реалізується через систему державного управління, яка виконує організуючу функцію держави, основною ознакою якої є влада. Центральним органом державного управління сільським господарством є Міністерство аграрної політики та продовольства України, що виступає органом виконавчої влади. Серед головних проблем переробної галузі є неефективність функціонування партнерських відносин між органами влади, сільськогосподарськими товаровиробниками, переробними та торговельними підприємствами.

ПОСТАНОВКА ЗАДАЧІ

У системі "виробництво — переробка — реалізація" у торгівлі починає домінувати спекулятивний характер формування ціни за рахунок збитковості однієї з ланок системи. Саме через це якість продукції, що надходить до споживача, не відповідає сертифікаційним вимогам. Інтеграція України у світове співтовариство зумовлює необхідність системного підходу до аналізу сучасних процесів розвитку аграрного виробництва з метою розробки відповідних механізмів державного регулювання, які здатні забезпечити швидку адаптацію АПК до нових умов господарювання. Серед них особливе місце посідає обґрунтування теоретичних засад державної підтримки сільського господарства.

РЕЗУЛЬТАТИ

Ще до вступу України в Світову організацію торгівлі (СОТ), на круглих столах країни виділя-

ли конкурентоспроможність в аграрному ринку. Так, її виділяли як одну з основних у членстві України в СОТ та Євроінтеграції в контексті забезпечення її на аграрному ринку. Система СОТ заохочує конкуренцію і знижує торговельні бар'єри, внаслідок чого споживачі виграють. Головний принцип вільної торгівлі для споживача — це зниження вартості життя. Тому Україна довгий час намагалася стати членом цієї міжнародної організації. Це сталося 4 роки тому, наша держава отримала як ряд суттєвих переваг, так і зобов'язань, які необхідно постійно виконувати.

Ефективність діяльності в СОТ визначається конкурентоспроможністю продукції. Тому в Україні було створено захист антидемпінгового імпорту від недобросовісної конкуренції. Згідно з ще одним стандартом СОТ, регуляторна політика має бути основою конкурентоспроможності аграрного сектора. Саме вона дала змогу впровадити міжнародні стандарти та удосконалити оцінювання відповідності якості. На нашу думку, саме регуляторна політика є недосконалою, тому потребує певного доопрацювання, зокрема щодо спрощення документального оформлення ведення бізнесу, строків, процедур та ціни, використовуючи сучасні інформаційні та інноваційні технології; необхідно надати можливість дистанційно керувати документацією та збутом продукції на переробних підприємствах.

На сучасному етапі серед великої кількості законів щодо аграрного законодавства можна виділити низку законів України, що відіграють визначальну роль при формуванні та реалізації державної аграрної політики України. Це, насамперед, Закон України "Про державну підтримку сільського господарства України" від 24 червня

2004 р., Ст. 527, Закон України "Про основні засади державної аграрної політики на період до 2015 року" від 18 жовтня 2005 р., Ст. 17; "Про засади внутрішньої і зовнішньої політики" від 1 липня 2010 р. та ін.

В умовах членства України в СОТ та курсу на євроінтеграцію державі потрібна сучасна система технічного регулювання, здатна адекватно реагувати на потреби національної економіки, забезпечувати надійний захист та підвищувати конкурентоспроможність української продукції та послуг [3—5]. Сучасний рівень розвитку економіки України, потреба у корінних змінах матеріальних і соціальних умов життя народу висувають на перший план проблему якості продукції. Покращення якості товарів можливе лише на основі стандартизації та оцінювання відповідності.

В Україні створена нова власна система, яка забезпечує якість продукції в умовах ринкової економіки. До найважливіших законодавчих актів у цій сфері, насамперед, необхідно віднести Закони України "Про стандартизацію" і "Про стандарти, технічні регламенти та процедури оцінки відповідності". Зазначені законодавчі акти є імплементацією в національне законодавство Угоди про технічні бар'єри в торгівлі Світової організації торгівлі, зокрема Кодексу добросовісної практики з розроблення, прийняття і застосування стандартів відповідно до Угоди СОТ. На сьогодні в Україні діє певна система сертифікації продукції (рис. 1).

У переробній галузі України існуюча система технічного регулювання має системні недоліки і певну невідповідність міжнародним і європейським принципам [2; 4], зокрема:

- несформованість секторального технічного законодавства [5];
- більшість національних стандартів має обов'язковий характер;
- низький рівень гармонізації національних стандартів з міжнародними (приблизно 20 %);
- недостатній рівень продукції міжнародним еталонам;
- інфраструктура якості містить у собі конфлікт інтересів (один орган встановлює правила й норми та здійснює за ними передринковий (сертифікацію), ринковий нагляд і нагляд за виробництвом, а також забезпечує захист прав споживачів).

Для сприяння сталому розвитку української

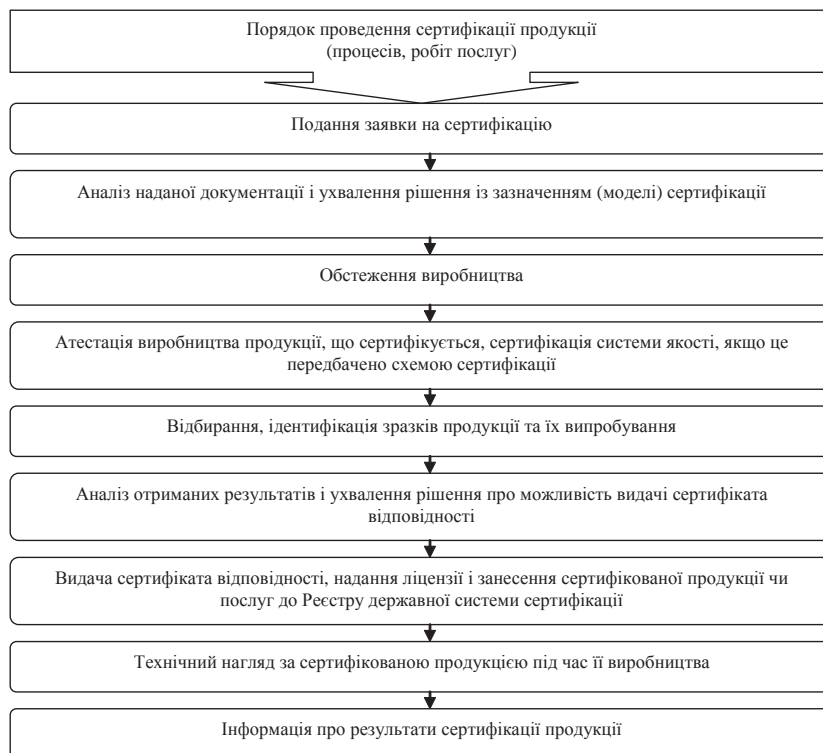

Рис. 1. Порядок проведення сертифікації продукції в Україні

економіки, підвищення якості життя громадян та залучення інвестицій на підприємства переробної галузі національна система технічного регулювання якістю, а саме — стандартизації, оцінювання відповідності, має забезпечувати:

- випуск конкурентоспроможності продукції [1];
- надійний захист життя і здоров'я людей, навколишнього середовища, національної безпеки, добросовісної конкуренції, запобігання шахрайським діям;
- зменшення технічних бар'єрів в торгівлі і спрощення доступу на світові ринки;
- захист внутрішнього ринку засобами технічного регулювання відповідно до умов СОТ;
- приведення системи технічного регулювання до вимог ЄС;
- запровадження інновацій.

Для здійснення зазначених цілей для переробних підприємств АПК необхідна сучасна система технічного регулювання якості (стандартизація, оцінка відповідності, акредитація, метрологія, ринковий нагляд), яка задовольняла б потреби та вимоги глобалізації і багатосторонньої торговельної системи, зокрема здатність:

- 1) сформулювати і просувати національні позиції в процесі розроблення міжнародних стандартів для отримання можливостей використовувати їх для підвищення конкурентоспроможності власного сільськогосподарського товаровиробника;

2) надавати послуги з метрології з метою забезпечення всесвітньо визнаної простежуваності вимірювань і калібрувань;

3) досягти визнання торговельними партнерами системи оцінки відповідності продукції обов'язковим і добровільним вимогам;

4) досягти визнання системи акредитації на міжнародному і європейському рівнях.

Крім того, активна участь у міжнародних організаціях зі стандартизації, метрології, оцінювання відповідності і акредитації — необхідний елемент розвитку можливостей сучасної системи технічного регулювання.

Неспроможність стати повноправним членом авторитетних регіональних та міжнародних організацій у сфері стандартизації, метрології, оцінювання відповідності та акредитації зазвичай призводить до неприйняття результатів національної системи технічного регулювання на міжнародному рівні, а як наслідок — суттєві негативні наслідки для промисловості країни.

На сьогодні система технічного регулювання якості зазнала повної реформації. Питання сертифікації продукції регулюються нормами Декрету Кабінету Міністрів України від 10 травня 1993р. № 46-93 "Про стандартизацію і сертифікацію", на виконання якого наказом Державного комітету України з питань технічного регулювання та споживчої політики від 01 лютого 2005 р. № 28, затверджено Перелік продукції, що підлягає обов'язковій сертифікації в Україні. Згідно з прикінцевими положеннями Закону України "Про підтвердження відповідності", підтвердження відповідності продукції здійснюється до введення в дію відповідного технічного регламенту. Наразі вже прийнято 40 технічних регламентів. З їх введенням продукція, на яку вони розповсюджуються, вилучається з Переліку.

Міністерство економічного розвитку і торгівлі України видало наказ № 162 від 25 жовтня 2011 р. "Про затвердження Змін до Переліку продукції, що підлягає обов'язковій сертифікації в Україні". З цього документа вилучені окремі промислові групи товарів, на які розповсюджується дія технічних регламентів, впроваджених з 01 січня 2012 р., а також харчової продукції. Загалом він скорочений майже на 65 %. Були залишені продукти, призначені для дитячого та дієтичного харчування, які мають високий ступінь ризику і відповідно до міжнародної та європейської практики потребують регулювання доступу їх на ринок. Також він містить продукцію, для якої проведення обов'язкової сертифікації регламентується низкою законодавчих актів, зокрема "Про забезпечення санітарного та епідеміологічного благополуччя на-

селення", "Про державне регулювання виробництва і обігу спирту етилового, коньячного і плодового, алкогольних напоїв та тютюнових виробів", "Про рибу, інші водні живі ресурси та харчову продукцію з них", "Про питну воду та питне водопостачання". Також включена промислова продукція з високим ступенем ризику, на яку не впроваджено технічні регламенти.

В Україні відбуваються реформи стосовно захисту прав споживачів. Захист прав споживачів є однією з найбільш актуальних та злободенних соціально-економічних проблем усіх країн світового товариства. Політика нашої держави у цій сфері почала формуватись з прийняттям у 1991 р. Закону України "Про захист прав споживачів". У 1992 р. було створено Державний комітет України у справах захисту прав споживачів, головним завданням якого є державний захист прав та інтересів громадян як споживачів в умовах ринкової економіки й роздержавлення власності. З метою оптимізації системи центральних органів виконавчої влади створено Державну інспекцію України з питань захисту прав споживачів та Указом Президента України від 14 квітня 2011 р. № 465 та затверджено її Положення. Постановою Кабінету Міністрів України утворено територіальні органи Держспоживінспекції, призначено керівників та виконуючих обов'язків керівників цих органів, затверджено тимчасові структури.

Формування державної політики у сфері захисту прав споживачів, сертифікації та стандартизації покладено на Міністерство економічного розвитку і торгівлі України. А контроль за додержанням законодавства про захист прав споживачів забезпечує Державна інспекція України з питань захисту прав споживачів. Це дозволило повністю усунути конфлікт інтересів, коли в одному органі здійснюють оцінку відповідності продукції та контроль за безпечністю цієї продукції.

Відповідно до європейських вимог урядом вживаються заходи щодо реформування національної системи технічного регулювання, до складу якої входить і державний ринковий нагляд. При цьому принциповою відмінністю є те, що перевіряються не суб'єкти господарювання, а безпечність продукції, яка виробляється переробними підприємствами та постачається на ринок.

Національним планом дій на 2012 р. щодо впровадження Програми економічних реформ на 2010—2014 рр. "Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава" передбачено внесення на розгляд Верховної Ради України проекту закону про внесення змін до низки законів та деяких законо-

давчих актів щодо утворення національного органу стандартизації. Передбачається надати його функції державному підприємству, яке не є органом державної влади.

Існують різні підходи до створення необхідної інфраструктури якості від повністю інтегрованого підходу до повністю децентралізованих конкретних організацій для кожного з елементів Інтегрованої якості. Більшість з цих механізмів можуть бути ефективними та прибутковими, але деякі зв'язки можуть спричинити проблеми, навіть конфлікти інтересів.

Інтегрований підхід багато років підтримували країни, що розвиваються, та країни з перехідною економікою. Такий підхід був характерний для країн США. Інтегрована організація часто користується правом законодавчого захисту від інших постачальників подібних послуг, тобто за законом ця організація є єдиним визнаним постачальником цих послуг в країні. Для цього підходу характерно багато серйозних проблем, тому він використовується не часто, зокрема стосовно політики відкритої торгівлі.

Елементи системи технічного регулювання якістю — це уповноважені органи, різні елементи згруповані більш функціональним шляхом. На даний момент відповідальними за всю інфраструктуру системи Інтегрованої якості є дві або більше державних організацій.

Важливим моментом є те, що організація, відповідальна за акредитацію, не має входити до організації, яка контролює, і проводить випробування та сертифікацію. В іншому випадку може виникнути конфлікт інтересів. Такий підхід має багато переваг від інтегрованого підходу, але існують також і деякі недоліки.

Перевага полягає в тому, що адміністрація підтримує деякі елементи, сприяє загальному підходу до законодавства та видів діяльності системи технічного регулювання якістю і породжує оптимальне використання дефіцитних ресурсів (фінанси, працівники, обладнання тощо). Недолік — подібність до інтегрованого підходу, де організації використовують законодавчий захист від конкуренції, тому вони володіють монополією. Недостатність конкуренції призводить до нестачі компетентності та неефективності діяльності підприємств. Національний механізм якості забезпечує міжнародне визнання через акредитацію та національний інститут метрології.

Одним із питань під час переговорів між Україною та ЄС щодо створення зони вільної торгівлі було питання створення інфраструктури якості як організаційної основи сучасної системи технічного регулювання, необхідної для впровадження європейського законодав-

ства для торгівлі товарами, тобто інфраструктури, яка відповідатиме принципам ЄС.

В Україні відбувається законодавчо-правова реформа у сфері технічного регулювання на відповідність міжнародним вимогам та законодавства ЄС, що суттєво відбивається і на підприємствах переробної промисловості. Для більш ефективних реформаций необхідно запровадити систему ринкового нагляду за зразками, що існують в європейських країнах, і з цією метою Верховною Радою України було прийнято низку законів, ще декілька проектів були направлені на розгляд. Проведені заходи нададуть можливість нашій країні отримати значні переваги, зокрема усунути недоліки системи державного контролю, оскільки постійні перевірки підприємств не гарантують безпеку споживачів.

ВИСНОВКИ

В Україні відбувається законодавчо-правова реформа у сфері технічного регулювання якості на відповідність міжнародним вимогам та законодавства ЄС, що стосується і підприємств переробної галузі.

Підприємства переробної галузі повинні постійно контролювати якість продукції, яку вони виробляють та сировину, яка надходить на підприємства. Необхідно удосконалити законодавчо-правову базу з системи технічного регулювання в Україні, у т.ч. скоротити кількість дозвільних документів.

Література:

1. Белісл Ж. Деніс. Карта шляху до якості: Настанови щодо перегляду інфраструктури з стандартизації, управління якістю, акредитації та метрології на національному рівні / Ж. Деніс Белісл. — Міжнародний торговельний центр UNC-TAD/WTO.

2. Віткін А.М. Досвід Європейського Союзу щодо ролі стандартизації для розвитку малого і середнього бізнесу / А.М. Віткін // Стандартизація, сертифікація, якість. — 2008. — №6. — С. 3—11.

3. Закон України Про акредитацію органів з оцінки відповідності № 4224-VI (остання редакція від 22.12.2011). — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4224-17>.

4. Огляд стану адаптації законодавства України до *acquis communautaire*. — К.: ТОВ "Ніка-Прінт", 2006. — 515 с.

5. Філіпчук Г. Система технічного регулювання в Україні потребує подальшого вдосконалення / Г. Філіпчук, Я. Юзьків // Стандартизація, Сертифікація, Якість. — К., 2006. — №3. — С. 8—18.
Стаття надійшла до редакції 18.09.2012 р.